

HERMENEVS

8^e JAARGANG, AFL. 1 — 15 SEPTEMBER 1935

Amicus Parturiens

Regule, proh! quid non mortalia pectora cogis!

Hercule! Perlata est mihi imper epistula mira,
Quam misit graviterque simul me iussit amicus
Impertire Hermae sociis, puerisque virisque.
Iamque igitur vobis ad verbum singula reddo.

Ut comites multos, ita me legisse iuvabat
Quae nostro lepido mandavit verba libello
Regulus antiquo quodam de more virorum.¹
Sanguinis auctori bona quondam priva dabantur,
Quae sensim muliebri genus sua propria fecit.
Protulit exemplum manifestum iuris adempti
Regulus, unde ageret me mens insana referre
Morem, qui prisco fuerat deductus ab aevo,
Nempe puerperii me tempora blanda trahebant.
Fors tulit ut nobis modo parvulus editus esset;
Uxor, apud matrem deverti iussa, profecta est,
Et postquam puerum satiavit lacteus humor,
Nil moror excelso mea membra reponere lecto.
Ante infans, querulis implens vagitibus auras,
Carpere me vetuit iucundi munera somni.
Naso quidem insomnem sic consolatur amice:
„Stulte, quid est somnus gelidae nisi mortis imago?“
Verum operum vacuus cantando tempora trivit!
Haec ego dum meditor, dum lacte gravis silet infans,
Blanda quies victis furtim subrepat ocellis.

---

¹ P. de Koning, Over Couvade bij de Grieken. Hermeneus VII p. 152.

Quam mihi desidia molles et tuta placebant
 Otia! Iam poteram dulci indulgere quieti.
 En! medicum sensi foribus se inferre cubicli.
 Constitit attonitus: nos vero, pullus et ipse,
 Rupimus ingenti subitoque silentia motu;
 Continuos infans vagitus edere coepit,
 Atque ego multa gemens singultibus ilia pñlso:
 Iusta puerperium factum simulabat imago.
 Accedit propius tacuitque diu medicator.
 Quid tunc ille, meam salientem pollice venam
 Dum tentat, blaterat ridens homicida cruentus?
 „Unum iam, video, fetum sine vi peperisti,
 Sed sunt qui cupiant ad lumina surgere vitae!
 Reddunt nempe notas tanti tormenta doloris.
 Forsitan et lateant intus turbentque gemelli.
 Quid quod quincuplicem prolem nunc Canada iactat!
 Istum si numerum liceat tibi vincere et una
 Senos septenosve etiam producere partus,
 Maior eris quam cui possit Fortuna nocere.
 Eia age, Caesarea iam te ratione secabo!
 At tamen huc veniens non instrumenta ferebam:
 Forcipe cum cultris opus est multoque paratu.
 Perfer et obdura, ne sint tibi tempora longa:
 Te rite instructus mox armatusque revisam.”

Proh! Hermae socii, quid me sensisse putatis,
 Talia cum minitans discessit furcifer atrox?
 Protinus e tepido rapui mea membra cubili,
 Haud mora, promuntur mihi pera, viatica, vestes,
 Atque iter ingredior. Prima statione viarum
 Ad socrum misi properatis iussa tabellis,
 Uxorem profugam festina valere iuberet
 Seque referre domum, natum si vivere vellet.
 Ipse alio patriam quaero sub sole iacentem,
 Ne me Caesareo vel quovis vulnere caedat
 Forcipibus cultrisque suis sicarius audax.
 Non nobis, comites, ius est quodcumque relictum:
 Parturiat muliebre genus! Nos cedere par est.

P. H. D.

Op Naxos, het eiland van de verlaten prinses

In de beroemde Vatikaansche musea, in de „Galleria delle Statue” rust tusschen twee prachtige marmeren kandelaars de slapende Ariadne (zie fig. 1). — Wie zou het mooie verhaal niet kennen van den strijd van Theseus tegen den Minotauros, van de hulp welke de prinses Ariadne hem bracht en hoe zij beiden na menig avontuur wegzeilen, al koutend over minne?

Op hun zeiltocht bereiken zij Naxos en, zoo verhaalt de mythe, daar werd Ariadne alleen achtergelaten. Zonder op de talrijke varianten te wijzen en de verschillende manieren waarop de mythe wordt verklaard, treedt toch overal het motief op van den ontrouw geworden minnaar.

Hoe dikwijls heb ik in de Vatikaansche musea gewandeld en telkens ging ik ook even aan Ariadne voorbij. Het is een der mooiste beelden die ik ken. Hoe bekoorlijk is haar sluimering voorgesteld! Door de ligging der armen komt de kop tot volste betekenis; hoe rijk is de opeenvolging der zwierige motieven in haar witte gewaad, hoe waardig zijn haar beenen gekruist, hoe streng en edel zijn de vormen van haar gezicht, hoe decent is de vrijgelaten linkerborst.

Met dit beeld van de slapende Ariadne voor oogen, nader ik met mijn kleine boot Naxos Ginds zie ik een kleiner eiland, links van de haven, een soort hooge rots. En ik overdenk, hoe Ariadne zich volgens de mythe van een hooge rots in zee stort, omdat zij bij haar ontwaken zich alleen weet op Naxos en in haar uiterste radeloosheid rust zoekt in het diepst van de zee bij haar vriendinnen, de Nereïden. Mooier en meer bekend is de andere „oplossing”, hoe zij nl. bij haar pijnlijk ontwaken, een schaar van goddelijke wezens om zich heen ziet, maenaden en saturs, met in hun midden, in jeugdige schoonheid stralend, den jongen Dionusos, die Ariadne tot zijn vrouw neemt en haar tot koningin maakt van het eiland.

Onmiddellijk bij aankomst in de haven van de hoofdplaats Naxia, ga ik naar het vrij ver in zee stekende rotsplateau „Palatia” (zie fig. 2). Kan dit niet de plaats zijn, de Noordzijde van het eiland, waar Ariadne door Dionusos werd gevonden?

Er staat een grandioze antieke poort van wit marmer, ongetwijfeld een ingang tot een tempel (zie fig. 3). De bewoners van het

hoofdplaatsje spreken van „Ta Palatia” en bedoelen daar dan mee „de Kasteelen” die aan Ariadne zouden hebben toebehoord.

Jarenlang bleef intusschen de alleen overgebleven poortconstructie een probleem voor de archaeologen. Onze goede vriend Dr. Welter, een der beste opgravers en zeker een der meest origineelen, heeft eenige jaren geleden op Naxos de spade in den grond gestoken, afgeloopen jaar weer opnieuw, en is tot verrassende resultaten gekomen. Levendig herinner ik mij zijn enthousiast verhaal op Aigina, waar hij al meer dan 10 jaar woont! Als gymnasiast maakte de mythe van Ariadne al grooten indruk op hem, hij hoorde bij zijn eerste lessen in archaeologie het bestaan van het kleine rotsplateau Palatia met de groote poortconstructie en zoo vertelde hij: „Al was ik ook nooit archaeoloog geworden, toch zou ik op een goeden dag hebben willen weten wat deze resten te betekenen hebben.” Als gast van Dr. Welter op Aigina heb ik veel over zijn studies op Naxos gehoord. Hij is zoo'n beetje hertog van Naxos en hij heeft smakelijk gelachen toen wij hem eens huldigden en hem betitelden als tyran van Aigina, conquistador van Palestina, en hertog van Naxos.

In grootte komt de marmeren poort op de tweede plaats na de groote poort van de propylaeën op de Akropolis te Athene. De poort vormde de ingang van een tempel, gebouwd door Lugdamis, den roemrijken tyran van Naxos, tijdgenoot van Peisistratos, dien hij hielp om zijn macht in Athene te herwinnen in 540 v. Chr. Lugdamis kreeg de gedachte om zijn nageslacht een getuigenis te laten van zijn macht en prachtlievendheid, en bouwde een tempel van groote afmetingen. Nog getuigen de resten van het materiaal en de perfectie van het werk, van zijn inderdaad niet geringe plannen. Het had een der schitterendste monumenten kunnen worden uit de 6e eeuw v. Chr., maar . . . de tempel kon niet worden afgebouwd. Uit andere bronnen is bekend, dat Lugdamis zijn macht verloor, het eiland zelfs verlaten moest, en de opgravingen, door Welter verricht, hebben voldoende aangetoond dat het grootste deel van de tempel onaf is blijven liggen. — Welke godheid ter eere is Lugdamis dien tempel begonnen? Terecht is Welter van meening, dat het onderzoek naar de tempels der godheden op de naburige eilanden hier een oplossing kan brengen. In het Noorden, op niet verren afstand, ligt het kleine, maar hoogheilige Delos, het kleinste van de Kukladen, maar bij de ouden het meest geëerd van allen, omdat er de

wieg gestaan had van Apolloon. Op het nabij gelegen Paros, op een goed zichtbaren heuvel, ontdekte men eenige jaren geleden, de resten van een heiligdom, dat in inscripties als „Delion” voorkomt, „een heiligdom gewijd aan Apolloon van Delos”. Nu besluit Dr. Welter door analogie, dat de tempel van Palatia heel goed een tempel kan zijn van Apolloon, omdat Lugdamis met de bouw van den tempel den anderen in de schaduw wilde stellen, of minstens genomen in piëteit voor dezen god, niet onder wilde doen bij de andere eilanden. Welters' conclusie kan gesteund worden met de opmerking, dat de vrome lieden van het eilandje Suros de gewoonte hebben, om hun kruis-teeken te maken, gekeerd naar de beroemde bedevaartskerk van O. L. Vrouw, de z.g. Euangelistriakerk op het, op vrij grooten afstand, gelegen eiland Tinos. Is het niet te bout gesproken, wanneer wij van de oude Grieken op Naxos zouden zeggen, dat zij hun tempel bouwden tegenover de heiligdommen, die zij zelf zoo zeer vereerden, en ook hun heiligdom hebben toegewijd aan den hoog vereerden god Apolloon?

Het materiaal voor het fundament van de tempel werd van beneden, van het strand van Naxos gehaald. Daar aan het strand lag een soort van fort waarover Ploutarchos nog spreekt in zijn „περὶ τῆς ἀρετῆς τῶν γυναικῶν” en een inscriptie op een gevonden grafmonument leert ons, hoe dit fort daar gebouwd was door een zekeren Diognetes van Eruthraia in Kl. Azië, op verzoek der schoone Polukrite, een Naxische prinses, in wie Diognetes zich verliefd had. Dit z.g. fort heet in gevonden inscripties ook „Delion”. Nu heeft Welter op dit strand de fundamenten gevonden van praehistorische woningen, uit de eeuwen tusschen 2500 en 1200 v. Chr. Zijn conclusie is dan, dat het bewoonde en bebouwde gedeelte in praehistorische tijden slechts gereikt heeft tot aan de hoogte van het tegenwoordige rotsplateau Palatia. Er liggen, gedeeltelijk in zee, granietblokken door menschenhand bewerkt, terwijl andere, kleinere blokken, boven op Palatia, klaarblijkelijk veel en veel later daarheen getransporteerd waren. Lugdamis heeft blijkbaar materiaal gebruikt van een veel lager gelegen gedeelte en dit laten transporteeren naar het hooger gelegen rotsplateau om daar een tempel te bouwen, Apolloon ter eere. Dat men de resten beschouwde als behoorend tot een Dionusostempel lag voor de hand, omdat Naxos zoo'n uitstekende, in de oudheid al zeer bekende wijnteelt had, en omdat in de mythe van de verlaten Ariadne Dionusos zulk een groote rol speelt.

En hiermee hopen wij den collega-classicus die ons verzocht iets mee te doelen over de ruïnen van het eiland Naxos, speciaal over de beteekenis van de zoo mooi behouden poort op Palatia eenigszins tevreden te hebben gesteld. Desgewenscht zullen wij gaarne op een en ander nader terugkomen, want de onderzoekingen op Naxos zijn van groot belang. Langzamerhand wordt het meer en meer duidelijk dat de zg. Aegeïsche cultuur veel meer gevoed is door de cultuur van eigenlijk Griekenland dan tot dusverre gemeend werd. En hiermee hangt dan weer nauw samen de invloed op de Kretische cultuur. Er zijn overigens nog andere interessante onderzoekingen op Naxos gedaan, zoo b.v. over de markt. Welter heeft overtuigend bewezen, dat de afmetingen van deze markt uit de Hellenistische tijd veel grooter zijn dan die van de agora te Milete, welke laatste toch lang is doorgestaan voor de grootste uit dezen tijd.

Naxos is voor de bestudeering van den gang der oude beschaving een belangrijk verbindingspunt. En ook de mythe van Ariadne speelt daarbij een rol.

Nijmegen.

W. THEUNISSEN.

Maaltijden bij de Grieken

I.

Naast het aesthetische genot, dat men smaken kan bij het zien van overblijfselen van Grieksche kunst, is er nog een groote aantrekkelijkheid verbonden aan het bewonderen van dergelijke kunstwerken. De monumenten kunnen ons veel toelichting geven bij datgene, wat wij uit de litteratuur weten over het dagelijksche leven van de Grieken. Op verscheidene vazen, terracotta's en reliëfs zien wij menschen, meestal met een beker in de hand, liggend op een rustbank, terwijl zij blijkbaar bezig zijn met eten en drinken. Dan vraagt men zich wel eens af, hoe de tafelgebruiken in den grooten tijd van Griekenland waren, wat de Grieken aten, hoe de spijzen bereid werden en wie voor de bereiding zorg droegen.

Een Griek uit den klassieken tijd (ong. de vijfde eeuw vóór Chr.) beschouwde zijn dag alleen dan als „goed”, wanneer hij den hoofdmaaltijd in gezelschap van vrienden of bekenden had gebruikt; speciaal het tweede gedeelte, het z.g. symposion, moest opgeluisterd

worden door interessante gesprekken of vroolijke scherts. De uitnodigingen voor een dergelijk gemeenschappelijk maal deed de gastheer meestal 's morgens op de markt, als hij daar persoonlijk zijn inkoop deed. Het stond aan iederen genoodigde vrij, weer een bekende mede te brengen, en ieder, die anders zijn maaltijd alleen zou moeten gebruiken, kon zich daarvoor naar een bekende begeven. Deze gewoonte gaf wel eens aanleiding tot wat wij „klaplooperij” noemen, maar men had een stel formules, waardoor ongewenste gasten werden afgeweerd en juist de graag geziene aangetrokken.

De gastheer maakte zelf het menu op en hield deze lijst gedurende den maaltijd bij zich, vooral als controle op den opzichter der bedienende slaven. Deze laatsten werden dikwijls door de gasten zelf medegebracht; dit gebeurde altijd, als de maaltijd niet in het huis van den gastheer gehouden werd, maar in een soort restaurant of ten huize van een of andere hetaire. In de beide laatste gevallen namen de gasten ook dikwijls zelf een aandeel in den maaltijd mede, wat regel was, wanneer de jonge Atheners een soort pic-nic hielden aan den oever van de zee.

Een groot verschil met onze manier van eten is, dat de „klassieke” Grieken aan tafel aanlagen. Oorspronkelijk was dit geen Grieksche gewoonte; uit Homerus blijkt duidelijk, dat zijn helden aan tafel zaten. De gewoonte van het aanliggen is uit Azië overgenomen, een gewoonte, die over de Grieksche steden aan de kust van Klein-Azië naar het moederland kwam. Alleen op het eiland Kreta schijnt men steeds aan de oude gewoonte te hebben vastgehouden.

Op fig. 4 ziet men eenige mannen, liggend op een klinè, waarvoor een laag tafeltje staat. Steeds ligt men in half zittende houding, met de linkerelleboog op een dik kussen leunend; op deze manier kan de linkerhand alleen gebruikt worden, om er iets in vast te houden, terwijl de rechterhand geheel vrij is om, zooals hier Herakles doet, een mes te hanteeren, of zooals de voor hem zittende persoon, naar zijn beker te grijpen. Op deze afbeelding ziet men telkens op één rustbank één man liggen, maar het is meer gebruikelijk, dat er minstens twee personen op één klinè aanliggen, een enkele maal zijn er zelfs drie. Behalve bij de feestmalen in het huis van een hetaire ligt nooit een vrouw mede aan; wanneer vrouwen of kinderen aanwezig zijn, wat slechts zelden gebeurt, dan zitten zij steeds op of naast de klinè van den echtgenoot en vader. Een begrip van een eetkamer en van het aantal rustbanken, dat men in een dergelijke

kamer plaatste, kan men in Pompei krijgen. Negen, het getal der Muzen, werd als een mooi getal voor gasten beschouwd. Plutarchus geeft aan gastheeren den raad, niet te veel gasten tegelijk te vragen, want „het is beter te weinig wijn te hebben, dan te weinig plaats”. De eereplaats was aan de rechterhand van den gastheer, die zelf de eerste plaats van links innam.

Oorspronkelijk werd elke maaltijd, ook als men deze thuis, zonder gasten gebruikte, als een religieuze handeling opgevat. Toen begon men dan ook het eenvoudigste maal met een offer; hieraan ligt de gedachte ten grondslag, dat de menschen hun voedsel met de goden deelen. Niemand mocht de spijzen aanraken, voordat het voor de goden afgezonderde deel door het vuur verteerd was. Het offer werd door den heer des huizes zelf gebracht; aan slaven was dit positief verboden (behalve natuurlijk in hun eigen interieur). Langzamerhand bleef bij de gewone maaltijden alleen het plengen van wijn en het aanroepen der goden over; slechts bij de plechtige openbare maaltijden nam men steeds het volledige ritueel in acht.

In één opzicht echter leefde de oude religieuze gedachte altijd voort: niemand nam aan een maaltijd deel, zonder eerst gebaad te hebben. Daarna kleepte en parfumeerde men zich met zorg, terwijl de gasten dikwijls tijdens den maaltijd een ander kleed aantrokken, om steeds koel en frisch te blijven. Bij aankomst in het huis van den gastheer wuschen slaven de voeten der gasten, eer zij op de rustbanken gingen liggen, en vóórdat men de spijzen aanraakte, werden er bakjes met water gebracht voor het reinigen der handen.

Vóór de rustbanken stonden tafeltjes, waarop de spijzen geplaatst werden, bestemd voor de personen op de klinè. Zij zijn steeds iets lager dan de rustbank, zoodat men door even voorover te buigen, gemakkelijk het voedsel eraf kon nemen. Deze tafeltjes waren rechthoekig of rond en hadden steeds drie poolen. Slaven brengen de geheel gereedgemaakte spijzen op een groot blad binnen, dat voor de gasten wordt neergezet; zelfs het vleesch is in kleine stukjes gesneden, die zóó in den mond kunnen worden gestoken. Het is de gewoonte met de handen te eten; slechts bij uitzondering krijgt men een mes (vgl. fig. 4), een enkele maal worden er voor vloeibare spijzen groote of kleine lepels gegeven, dikwijls van edel metaal, maar vorken kent men in het geheel niet bij het dagelijksche eten. De voorsnijder en ander keukenpersoneel gebruikten in de keuken wel groote vorken en messen. Het is nog een heele kunst zóó te eten,

Fig. 1. Slapende Ariadne.

Fig. 2. Hoofdplaats Naxia op Naxos met het rotsplateau Palatia en de marmeren poort.

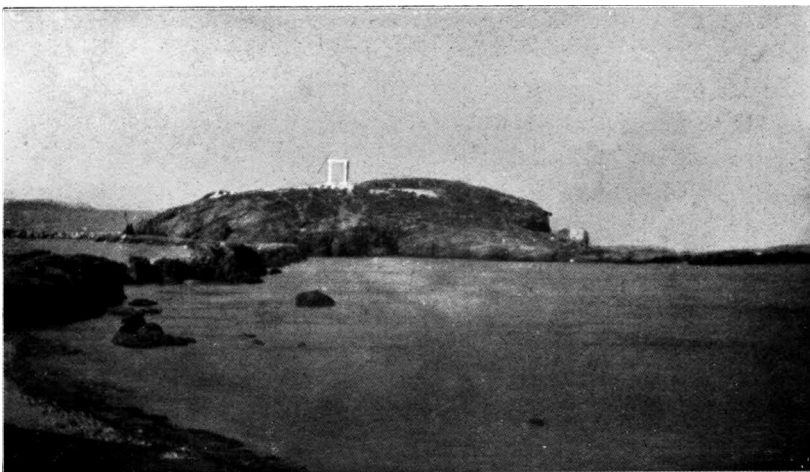

Fig. 3. De poort op Palatia.

Fig. 4. Het aanliggen bij den maaltijd.
Van een Korinthische Krater, begin 6e eeuw v. Chr. Louvre.

Fig. 5. Vrouwen kneden deeg voor het brood, terwijl één op de fluit speelt.
Terracotta-groep uit midden 5e eeuw v. Chr. Louvre.

dat men het netjes en handig doet; van kind af aan wordt men daarin geoefend. Wie de spijzen heet wil nuttigen, pakt ze aan met een soort handschoen of vingerhoed. Dat de gasten door deze wijze van eten zeer vette handen kregen, spreekt vanzelf; dikwijls worden er dan ook handdoeken gegeven en er is telkens gelegenheid om de handen te wasschen. Maar meestal gebruikt men toch brood of een soort deeg, om de vette vingers aan af te veegen; dit gooit men dan na gebruik op den grond, waar de honden, die dikwijls onder de rustbanken vastgebonden zijn (vgl. fig. 4), het opeten; of er komen slaven, die telkens den vloer aanvegen. Soms zelfs zat een slaaf gedurende den maaltijd onder de tafeltjes, om den afval te verzamelen.¹

ἰ Gravenhage.

E. F. PRINS DE JONG.

(Wordt vervolgd.)

Het Lied van Pierlala, Ut, re, mi, fa, sol, enz.

Onlangs vervoegde zich tot mij een Leeraar aan een onzer Gymnasia met een drietal vragen.

Ten eerste, of het mij bekend was, dat het lied van Pierlala in het Latijn en het Grieksch was vertaald en hoe die verzen luiden.

Ten tweede, of de noten: ut, re, mi, fa, sol soms de eerste woorden waren van een Latijnsch Kerklied.

Ten derde, of de initialen I. H. S. de beginletters waren van In Hoc Signo, of In Hoc Salus.

Op de eerste vraag kan ik antwoorden, dat van een Latijnsche vertaling van „Pierlala” mij niets bekend is. Wel van een Grieksche.

Het eerste couplet der Grieksche vertaling, een ode op dezen held, geeft „de Navorscher” aldus:

Ἵντος τοῦ πῖρλάλα παιδός,
ἔλάλησε πάτηρ.
σὺ ἐς' μου ἔκλεκτος υἱός
μόνος κληρόνομος.
Ποίω σὲ κυρίον τοῦ μου
ἴδε ὡς σὺ ποίεις τὰ σου
ἐὺ εἶπε πῖρλάλα ἄ ἄ
ἐὺ εἶπε πῖρλάλα.

Toen Pierlala nog was een kind,
Sprak hem zijn vader aan:
Gij zijt mijn zoon, van mij bemind,
Gij zijt mijn erfgenaam.
Ik maak u meester van mijn goed,
Ei, zie, wat gij er mede doet.
't Is bon, zei Pierlala, ha, ha!
't Is bon, zei Pierlala.

¹ Fig. 5 behoort bij het vervolg van dit artikel.

Volgens „De Navorscher” werd in ± 1850 als de vertaler genoemd Jacobus Albertus van Waenen, predikant, laatst te Woerden, die den 28 Aug. 1843 te Voorburg overleed. Een inzender in dat tijdschrift deelt mede, dat hij hem die vertaling in een gezelschap één en andermaal heeft hooren voordragen.¹

Inderdaad zijn de noten ut, re, mi enz. de beginletters van Latijnsche woorden en wel van een Latijnsch vers.

Het luidt aldus:

<i>Ut</i> queant laxis	<i>Resonare</i> fibris
<i>Mita</i> gestorum	<i>Famuli</i> tuorum,
<i>Solve</i> pollutis	<i>Labiis</i> reatum
<i>Sancte</i> Johannes.	

De initialen I. H. S. beteekenen gewoonlijk In Hoc Signo (vinces), namelijk het teeken des Kruises, dat keizer Constantijn zag.

Echter komt de vertaling In hoc salus ook wel voor, al zal de meest voor de hand liggende beteekenis zijn:

J. H. S. Jesus Hominum Salvator.

Mag ik nu even wijzen op nog eene afkorting, waarvan de beteekenis nu niet zoo voor de hand ligt?

Ik bedoel V. R. S. = Vade retro Satanas. Ga achter mij Satan.

Tholen.

Dr. G. VELTENAAR.

De ongelikte beer aan het bewind

Recht dan is de bedoeling van de Wet, de Wet het werk van den Leider, de Leider echter het evenbeeld van de alles ordenende Godheid, die geen beeldhouwer als Phidias behoeft om hem uit te beelden, geen schilder als Polyclitus of Myron, maar die zelf zichzelf opwerkt tot gelijkwaardigheid met de Godheid door zijn innerlijke gaafheid en het beeld scheidt dat het schoonste is om te aanschouwen en het meest de Godheid passend. Zooals nu de Godheid den zon aan den hemel als het schoonste beeld van zichzelf geplaatst heeft en de maan, zoo is in de staten een nabootsing en een licht de Leider, die „uit vrees voor de Godheid rechtvaardigheid hoog houdt” (Od. 19. 111), d. w. z. die het bewustzijn heeft van rekenschap te

¹ „De Navorscher” 1863, blz. 341 v.g.l. blz. 305.

moeten geven aan de Godheid, geen scepter, geen bliksem, geen drietand, zooals sommigen zichzelf uitbeelden en laten schilderen, die door dit onbereikbare hun dwaasheid bloot stellen aan haat en nijd. Want de Godheid richt zijn toorn tegen hen, die nabootsen donder en bliksem en stralenglans, maar hen, die haar volkomenheid nastreven en in deugd en menschenliefde trachten te evenaren, doet zij met welgevallen gedijen en geeft hun deel aan de uit haar spruitende wijsheid, gerechtigheid, waarheid en mildheid; eigenschappen, goddelijker dan het vuur, het licht, de loop van den zon, op- en ondergang der sterrebeelden, het onzichtbare, het onsterfelijke.

Want niet door den langen duur van haar bestaan is de Godheid gelukkig, maar door haar volkomenheid in deugd. Dit immers alleen is goddelijk, schoon dus ook wat door haar geleid wordt.

Zeus heeft Dike niet naast zich op zijn troon, maar hij zelf is Dike en Themis, van de wetten de oudste en de volmaakste; de Ouden echter spreken, schrijven en leeren zoo, om aan te duiden, dat zonder Dike zelfs Zeus niet goed regeeren kan. Dike is volgens Hesiodus een ongerepte maagd, de gezellin van schaamtegevoel, tucht en onschuld; daarom noemt Homerus de koningen *aidoioi*, ingetogen, want het betaamt hen, die het minst behoeven te vreezen voor anderen, ingetogen te zijn. Een leider past het eerder te vreezen kwaad te doen dan kwaad te ondervinden; want het laatste is altijd het gevolg van het eerste. Deze vrees van den Leider spruit uit menschenliefde voort; het misstaat hem niet als onedel, bezorgd te zijn voor zijn onderdanen, dat ze niet, zonder het te merken, schade ondervinden „zooals honden om de schapen een moeilijke wacht hebben in de hof, als zij het gehuil van den wolf hooren”, niet om zichzelf maar om de aan hun hoede toevertrouwd.

Aristodemus van Argos sliep op een zolder, die een valdeur had, waaroverheen hij zijn bed zette als hij slapen ging met zijn vrouw; haar moeder nam dan beneden den ladder weg en bracht dien 's morgens weer ter plaatse.

Hoe, denkt ge, moet die man gesidderd hebben voor het theater, voor de raadzaal, voor een gastmaal, die van zijn slaapkamer een gevangenis voor zichzelf maakt? Normaal immers zijn koningen bezorgd voor hun onderdanen, maar tyrannen vreezen hun onderdanen; daarom neemt met hun macht hun vrees toe; hoe grooter het aantal hunner burgers, des te meer menschen vreezen zij.

(Uit Plutarchus: *ad Principem ineruditum*.)

E. S.